

Viron kieli ja kulttuuri oppiaineena Helsingin yliopistossa

Sen 75 vuoden aikana, joka on kulunut viron kielen lehtoraatin perustamisesta, viron kielen opetus Helsingissä on kehittynyt ja monipuolistunut sekä laajentunut koskemaan myös muuta Suomea. Helsingin lisäksi myös Oulun, Turun, Tampereen ja Jyväskylän yliopistoissa on viron kielen lehtoraatit. Suomessa on ollut perinteenä valita lehtoriksi äidinkielenen virolainen. Ensimmäiset lehtorit olivat pysyvästi Suomessa asuvia virolaisia, Helsingissä esimerkiksi Villem Grünthal ja Eeva Niinivaara. 1960–70 -luvulla suomalaiset saivat aikaan, että Suomen ja Neuvostoliiton tieteellis-teknisiä suhteita käsittelevään sopimukseen merkittiin myös viron kielen lehtorien lähettäminen Suomeen. Siitä alkaen on lehtorit kutsuttu tai valittu Virosta. Jotta opettajan hyvä ja nykyaikainen kielitaito sekä tiiviit kieli- ja kulttuurisuhteet säilyisivät, vierailevan lehtorin kanssa solmitaan tavallisesti enintään kolmen tai neljän vuoden mittainen työsuhte.

Suomen yliopistot ja opiskelijat ovat aina olleet kiinnostuneita viron kielestä. Jo 1970-luvulla viron opiskelijoiden määrä Helsingin yliopistossa kasvoi niin paljon, että vuodesta 1978 alkaen täällä on ollut kaksi viron kielen lehtoria. 1980-luvulla viron opetusta laajennettiin ja kaikissa yliopistoissa suunniteltiin 15–20 opintoviikon mittainen viron kielen ja kulttuurin opintokokonaisuus, jonka opiskelija voi valita sivuaineekseen. Vuonna 1994 Helsingin yliopisto laajensi opiskelijoiden toivomuksiin vastaten viron kielen ja kulttuurin opetusta entisestään. Kielitaidon opettamisesta suomen kielen ja suomalais-ugrilaisten kielten opiskelijoille on tähän päivään mennessä kehittynyt itämerensuomalaisten kielten

oppiaineen viron kielen ja kulttuurin linja, jota voi opiskella pääaineena tai sivuaineena ja josta voi valmistua maisteriksi, lisensiaatiksi ja tohtoriksi. Viron kielen ja kulttuurin linjan itsenäiset tutkintovaatimukset hyväksyttiin vuonna 1994. Vuodesta 1989 suomalais-ugrilainen laitos oli voinut kutsua Viirasta vierailevan suomalais-ugrilaisten kielten tai viron kielen professorin opettamaan joitakin valintakursseja. Vuodesta 1995 tämä professuuri liitettiin viron kielen ja kulttuurin oppiaineeseen ja muutettiin aluksi viron kielen apulaisprofessorin, vuodesta 1998 viron kielen professorin viraksi.

Kolmenlaisia opiskelijoita

Viron kielen peruskurssin Helsingin yliopistossa suorittaa vuodessa noin 100 opiskelijaa. Viron kieltä ja kulttuuria pääaineenaan opiskelemaan otetaan joka vuosi 5-7 uutta opiskelijaa. Lisäksi vuosittain 15-20 opiskelijaa valitsee viron kielen ja kulttuurin sivuaineekseen. Vaikka vasta muutaman vuoden on ollut opintojen alusta asti viron kieleen ja kulttuuriin erikoistuneita opiskelijoita, ensimmäiset maisterit ovat jo valmistuneet. Perusopintojen opintokokonaisuuden (20 ov) suorittaa vuodessa 15-20 henkilöä (vuoden 1998 aikana 20). Aineopintojen opintokokonaisuuden (20+20 ov) suoritti vuoden 1998 aikana 9 henkilöä, mutta kolmen vuoden aikana, jonka itse olen Helsingin yliopiston viron kielen professorin virkaa hoitanut, aineopintoihin kuuluvan praktikumin on suorittanut ja tutkielman kirjoittanut 40 henkeä. Heillä aineopinnot on suoritettu tai he ovat niiden loppusuoralla.

Opettamisen tekee monimutkaiseksi se, että laitoksella on ainakin kolmenlaisia opiskelijoita. Ensimmäisen ryhmän muodostavat kieliaineiden opiskelijat, jotka suorittavat kielitieteen opintoja muuallakin kuin suomalais-ugrilaisella laitoksella. Viroa tai sukukieliä pääaineena opiskelevat ovat usein motivoituneet ensisijaisesti kielitaitoon ja käytännön kursseihin. Suomen kieltä tai muita kieliä pääaineena opis-

kelevat ovat suuntautuneet kieliopintoihin teoreettisemmin ja usein tieteellisesti. Toisen ryhmän muodostavat viroa sivuaineena opiskelevat, joiden pääaine voi olla hyvin kaukana kielitieteestä: matemaatikot, maantieteilijät, muusikot, biologit, valtiotiedettä, kansatiedettä, historiaa tai melkein mitä muuta tahansa lukevat, joiden tiedot kieliopista ja kielitieteestä voivat olla melko hatarat. Viron kieli ja kulttuuri sopii erittäin hyvin sivuaineeksi minkä tahansa oppiaineen opiskelijalle, joka on kiinnostunut Virossa tai Baltiasta tai suunnittelee omalla erikoisalalla yhteistyötä Viron kanssa. Kolmannen ryhmän muodostavat virolaissyntyiset ja usein Virossa ylioppilaiksi kirjoittaneet nuoret, jotka syystä tai toisesta ovat muuttaneet asumaan Suomeen ja joko opiskelevat pääaineena äidinkieltään ja toivovat siitä itselleen ammattia, tai opiskelevat pääaineena jotakin muuta, mutta viisaasti haluavat käyttää hyväkseen äidinkieltään ja hankkia siitä sivuainekonaisuuden. On varmasti parempi mennä kysymään tulkin, kääntäjän tai konsultin työtä Helsingin yliopiston maisterin-papereilla kuin pelkällä ilmoituksella, että viro on hakijan äidinkieli.

Opiskelijoiden valinnanmahdollisuudet

Kun opiskelijat ovat niin eritasoisia ja heillä on eri intressit, ei ole helppoa järjestää kaikkia tyydyttävää opetusta. Laitoksella onkin aika paljon valinnanmahdollisuuksia. Perusopinnot (20 ov) antavat peruskielitaidon (viron alkeis- ja jatkokurssi sekä käännöskurssi I) sekä ensitiedot viron kulttuurista (kirjallisuudesta, historiasta, yhteiskunnasta ja kulttuurista) ja kielitieteestä (kielitieteen perusteet ja johdatus viron kielen tutkimukseen). Niihin kuuluu 5 ov suomen kielen opintoja tai vaihtoehtoisesti taiteentutkimuksen opintoja, jos niitä ei ole suoritettu jonkin muun aineen yhteydessä. Virolaissyntyiset opiskelijat suorittavat kielitaidon opintokokonaisuuden sijasta oikeakielisyys- ja viestintäkurssit. Aineopintojen 20 ov

voi jo suunnitella joko kieli- tai kulttuuripainoitteiseksi. Kaikki suorittavat viron kielen rakenteen kursseja 5 ov verran, samoin 5 ov kulttuuriopintoja. Sen lisäksi voi suorittaa 5 ov viron kielen kehityksen kursseja (kielenohjailu, vanha viro, murteet, kielihistoria) tai vaihtoehtoisesti saman verran lisää kulttuuriopintoja. Kielitaitoja syvennetään käännös-, keskustelu- ja kirjoitusharjoituksin. Lisäksi aineopintoihin kuuluu praktikum, joka vastaa suurin piirtein Tarton yliopiston keskiasteen seminaaria. Praktikumin aikana opiskelijat kirjoittavat ensimmäisen itsenäisen pienehkön tutkielman viron kielestä tai kulttuurista. Ensimmäisinä vuosina praktikum oli aina viron kielestä, nyt on opiskelijoiden suuntautumisvaihtoehtot huomioon ottaen suunniteltu joka toinen vuosi kirjallisuuden tai jonkun muun kulttuurialan praktikum. Viron kielen professorina olen järjestänyt kahdenlaisia kielipraktikumeja. Ensimmäisenä vuonna tein niin kuin Tarton yliopistossa: autoin jokaista opiskelijaa (heitä oli 18) valitsemaan praktikumteeman mielenkiintoisesta aiheesta ja kuvittelin, että praktikum-tutkielman voisi jatkaa myöhemmin pro gradu -työksi. Työskentelytapa ei ollut onnistunut. Esitelmistä keskustelivat pääasiallisesti opponentti ja praktikumin ohjaaja, mutta muita oli vaikea saada kiinnostumaan ja osallistumaan. Lisäksi selvisi, että siitä ei ollut tulevia opintoja ajatellen paljon hyötyä – helsinkiläinen opiskelija alkaa ajatella pro gradu -työn teemaa vasta sitten, kun syventävätkin aiheet on melkein suoritettu. Kukaan ei jatkanut praktikumissa valitun teeman tutkimista. Seuraavina vuosina järjestin temaattisen praktikumin. Yhteinen aihe oli sanaston polysemia ja sen heijastuminen vironkielisen tekstin suomentamiseen. Jokaisella oli tutkittavana yksi sana, mutta ongelmat, metodit ja työskentelytapa olivat yhteisiä. Praktikumin istunnot olivat mielenkiintoisempia kuin edellisvuonna. Jokainen oppi aikaisemmin esiintyneiden virheistä – ja, mikä tärkeintä, kaikki praktikumin tutkielmat saatiin valmiiksi ajoissa,

saman kevään aikana. Ensimmäisen vuoden praktikumin töistä puuttuu edelleen muutama.

Syventäviin opintoihin kuuluu kielitaidon syventämiseksi erilaisia käänнос-, tulkkaus- ja kirjoitusharjoituksia, kieliharjoittelu Virossa, 10 ov erikoisalojen kursseja ja seminaari. Erikoisaloina opiskelija valitsee joko 10 ov kielitieteen erityisäsymyksiä tai vaihtoehtoisesti saman verran kirjallisuuden ja muiden kulttuurialojen erikoiskursseja. Pääaineopiskelijan on tarkoitus valita aloja, jotka tukevat hänen tutkielmaansa.

Erikoiskursseja ja kirjatenttejä

Koska laitoksella järjestetään joka vuosi ainakin seitsemän viron alkeiskurssin ryhmää, lehtorit opettavat pääasiallisesti perusopintoja ja kielitaidon kursseja. Lehtorimme ovat tieteellisesti korkeatasoisia, ja olemme tietenkin yrittäneet käyttää heidän taitojaan myös aine- ja syventävissä opinnoissa. Kumpikin lehtori on pitänyt ainakin yhden erikoiskurssin lukukaudessa, parhaassa tapauksessa kaksi. Aine- ja syventävien opintojen kielitieteen kursseista vastaa vieraileva professori, kirjallisuuden ja kulttuurin kursseista kirjallisuuden lehtori. Jotta opiskelijat muutaman vuoden aikana voisivat kerätä mahdollisimman monta erilaista luentokurssia, opettajien opetusohjelma vaihtuu vuosittain. Siitä huolimatta suuri osa aine- ja syventävien opintojen kursseista suoritetaan kirjatentteinä. Aine- ja syventävien opintojen tasolla opetus on vironkielistä, sekä luennot että luettavat kirjat. Paljon ongelmia aiheutuu siitä, että Virossa ei ole julkaistu tarpeeksi yliopistotasolle sopivaa kielitieteellistä kirjallisuutta. Kurssikirjoja on vähän. Olemme yrittäneet korvata niitä artikkelipaketeilla. Aina kun on vapaa hetki, olen yrittänyt koota jostakin aiheesta 150-200 sivuisen artikkelilistan. Samanlaista työtä tekevät myös muut virolaiset opettajat. Joka vuosi monistetaan opiskelijoille Tenttikirjallisuutta -moniste, joka tarjoaa kirjatenttivaihtoehtoja niistä pakollisista kursseista, joista sinä

vuonna ei ole järjestetty luento-opetusta, ja lisäksi suuren joukon erikoiskursseja, joista opiskelija voi valita itselleen sopivat. Onneksi suomalais-ugrilaisen laitoksen kirjasto on korkeatasoinen. Huolimatta lisääntyvästä rahanpuutteesta laitoksen kirjastoon tilataan yhä tärkeimpiä virolaisia aikakauskirjoja. Meillä on kaikki vuosikerrat julkaisuista Keel ja Kirjandus, Linguistica Uralica, Looming, Teater-Muusika-Kino, Vikerkaar, ja Akadeemia, samoin Emakeele Seltsin vuosikirjat ja vanhemmat aikakauskirjat Eesti Keel ja Eesti Kirjandus. Vaikka enää ei olekaan mahdollista ostaa kaikkia ilmestyviä kaunokirjallisia teoksia, laitoksen virolaisopettajat ovat yrittäneet hankkia kaikki Virossa ilmestyvät kielitieteelliset ja kulttuuria käsittelevät kirjat. Kulttuurin eri alojen kattaminen on tietenkin vaikeaa, koska kenttä on laaja ja kulttuuri monimuotoista.

Jotta opetus ei olisi liiaksi yhden tai kahden opettajan tietojen ja taitojen varassa, olemme käyttäneet hyväksi kaikkia mahdollisuuksia saada opetusta ulkopuolelta. Tuglas-seuran kanssa järjestetään joka lukukausi yhteisiä kursseja viron eri kulttuurialoilta. Luennoijat ovat Virosta. Virallisena kääntäjänä Helsingissa työskentelevä Anu Ehro on pitänyt hyvin suosittuja ammattikielen käännöskursseja. Kokenut kääntäjä ja tulkki, Viro-instituutin johtaja Kulle Raig on järjestänyt suullisen tulkkauksen kursseja. Laitoksen äärimmäisen tiukka budjetti on estänyt vierailevien lehtoreiden kutsumisen, mutta olemme onnistuneet jonkin verran hankkimaan rahaa muualta ainakin yhden yliopiston ulkopuolisen käännös- ja tulkkaukskurssin tilaamiseksi lukukaudessa. Aine- tai viimeistään syventävien opintojen vaiheessa melkein jokaisen opiskelijoistamme on onnistunut opiskella lukukauden tai vuoden verran vaihto-oppilaana Tarton yliopistossa. Siellä suoritettut kurssit hyväksytään täällä korvaavina opintoina. Samalla saa suoritetuksi pakollisen kieliharjoittelun, ja tietenkin kielitaito lisääntyy.

Tutkielmat ja aiheiden valinta

Pro gradu -tutkielmat pyritään kirjoittamaan viroksi. Parhailaan meillä on toistakymmentä gradua tekevää opiskelijaa. Noin puolet tekevät gradun joltakin kulttuuriin liittyvältä alalta, useimmiten kirjallisuudesta tai yhteiskunnallis-poliittisista liikkeistä, toinen puoli harjoittaa kielentutkimusta. Gradujen aihevalinnassa yritetään käyttää hyväksi Helsingin yliopiston erikoisasemaa viron kielen tutkimuksessa, ennen kaikkea sitä, että tutkija on ulkomaalainen. Olemme pyrkineet välttämään aiheita, joista virolaissyntyinen tutkija saavuttaisi selvästi parempia tuloksia ja ainakin paljon vähemmällä vaivalla. Graduteemaan sisältyy tavallisesti jokin vertaileva aspekti. Osa graduja käsittelee kääntämistä, eli tutkitaan miten joku viron kielen ilmiö tai rakenne on käännettävissä tai käännetty suomeen. Usein tutkielmaan sisältyy kontrastiivinen tai typologinen näkökulma, eli tutkitaan jonkin ilmiön tai kategorian ilmaisemismahdollisuuksia virossa ja suomessa – mitä niissä on samankaltaista, ja mistä johtuvat erot. Kolmas aihepiiri on virolaiset ja viron kieli Suomessa. Siitä aiheesta on jo valmistunut yksi viron kielen ja kulttuurin maisteri, jonka tutkimusten perusteella meillä on jonkinlainen sosiologinen kuva Suomen virolaisista ja heidän kieli-ongelmistaan. Jatko-opiskelijana hän on laajentanut aihettaan ja jatkaa Suomen virolaisten tutkimista. Näin juhluvuonna olen yrittänyt vihjailla, että myös viron kielen opettamisen historia Suomessa ja Helsingin yliopistossa olisi varmasti mielenkiintoinen tutkimusaihe.

Viron kieli ja kulttuuri on suosittu oppiaine, opiskelijoita on riittävästi ja monet heistä ovat jo löytäneet itselleen mielenkiintoisen työpaikan Viron ja Suomen suhteiden parista.